

HALK ANLATILARINDA “OLAĞANÜSTÜ BİÇİMDE HAMİLE KALMA” MOTİFİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Gülida ÇETİNDAG SÜME

Yrd. Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, gcetindag@firat.edu.tr

ÖZ

Yaşam biçimini, dilini, dinini, tarihini, sosyo-kültürel yapısını, ağız özelliklerini, giyim-kuşamını, örf ve âdetlerini, geleneklerini, göreneklerini, inançlarını, hayata bakış açısını kısacası kültürünü özümseyerek halk anlatılarında biçimlendirip ölümsüzleştiren Türk milletinin varoluş serüveni, kültürel bellekte geçmişten günümüze yaşatılmaktadır. Bu bakımdan yüzyılların tecrübesini, bilgi birikimini ve görgüsünü sözlü gelenekte var edip yazıyla ebedileştiren halkın, yaşam süzgecinden geçirdiği anlatıları, oldukça zengin motif ve semboller içermektedir.

Hayatın ve hayalin kusursuz bir şekilde sentezlenerek işlendiği halk anlatıları; doğum, evlenme ve ölüm gibi hayatın geçiş aşamaları ile birlikte talih, cemiyet, kaderin ters dönmesi, sihir, imtihan, aldatma, geleceğin tayini, yasak, olağanüstülükler, yemin vb. gibi pek çok motifle süslenmiştir. Özellikle evlilik motifi ve buna bağlı olarak hamile kalma motifinde çeşitli sembolik değerler ve olağanüstülükler dikkati çekmektedir. Elma yiyerek, ziyafet vererek, dua ederek, kan içerek, ziyarete giderek, gül koklayarak, güneşe bakarak ya da belirli şartları yerine getirerek hamile kalma/çocuk sahibi olma motifleri bunlardan bazılarıdır. Bu motiflerin anlam alanında tıbbî bilgi, halk hekimliği, mitoloji, misafirperverlik, olağanüstü güç, inanç, umut, sevgi vb. yer almaktadır.

Çalışmamızda, halk anlatılarından hareketle hamile kalma/çocuk sahibi olma motifi üzerinde durularak bu motifin taşıdığı değerler açıklanacaktır. Çalışmadaki amacımız; Türk milletinin soyunun devamı hususundaki düşüncelerini çözmek, uygulamalarını yaşatmak ve Türk kültürünün ölümsüzleştirildiği halk anlatılarının içerdiği sembolik anlamları gün yüzüne çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, halk anlatıları, hamile kalma motifi, olağanüstülükler, sembol

THE EVALUATION ON GETTING PREGNANT THEME EXTRAORDINARILY IN FOLK NARRATIVES

ABSTRACT

The adventure of existence of Turkish nation which immortalized life styles, customs, traditions and beliefs by assimilating in folk narratives is being perpetuated in the cultural memory from the past to the present. In this regard, the narrations of which eternised centuries' experience, knowledge and etiquette in oral tradition by writing include quite rich symbols and themes.

The folk narrative handled with flawless synthesis of life and dream was dressed up with themes such as birth, marriage, transition phases of life like death, luck, determination of fate, extraordinary events, hospitality. Several symbolic values and extraordinary events attract

attention particularly on themes such as marriage and pregnancy/ having a child which depend on marriage. Themes of getting pregnant while eating apple, feasting, praying, drinking blood, going to visit are the examples of them. Themes such as folk medicine, hospitality and extraordinary power get involved in the meaning area of these themes.

In our survey, we are going to explain the value of these themes by the work of folk narration on getting pregnant and having child. Our goals in this survey are to solve thoughts about continuation of Turkish race, to maintain applications and to expose the meaning of folk narrations which Turkish culture has immortalized.

Keywords: Culture, folk narrative, pregnant theme, extraordinary events, symbol.

GİRİŞ

Halk anlatıları, geçmişten günümüze, bugünden geleceğe kültür birikimi ile aktarılan sözlü ve zengin bir geleneğin öze indirgenerek dilde ve yazıda vücut bulduğu ürünlerdir. Hayali gerçeğe buluşturup tek bir pencereden bütün evrene ulaştıran halkın kolektif ruhunun yansımasıdır anlatılar. Dolayısıyla halk anlatıları görünen anlamından daha geniş bir anlam alanına sahiptir. İçerisinde gizlenen çeşitli motifler ile kültürel kodları taşımakta ve bu kodların açıklığa kavuşturulması ile anlatılar da gerçek değerini bulmaktadır.

Kültürel kimliğin bir göstergesi olan destan, efsane, masal, halk hikâyesi, fıkra gibi anlatılar incelendiği takdirde bunların içerisinde çeşitli motiflerin ve sembolik unsurların yer aldığı görülecektir. Nitekim halk anlatıları doğumdan ölüme kadar uzanan çizgide insan hayatını edebî bir üslupla anlatır. Kimi zaman olağanüstü motiflerle süslenen anlatılar, özde insan yaşamını yansıtır. Bu olağanüstü motiflerden birisi de çalışmamızın konusu olan olağanüstü şekilde hamile kalma/çocuk sahibi olma motifidir. Hayatın başlangıcı gibi halk anlatılarının başlangıcı da çoğunlukla bir doğum hadisesi ile kendisini gösterir. Hayatın dönüm noktalarından en önemlisi olan doğum, varoluşun da ilk adımınıdır. Birey, doğduğu andan itibaren hayata tutunmaya çalışır. Bu tutunma, öncelikle anne ve çocuk arasında oluşan ve zaman içerisinde gelişen en özel bağdandır. Zira, çocuk daha anne karnında iken ona tutunur, sarılır ve onunla kendisini güvende hisseder. Bu güven ve bağlılık, çocuk doğduktan sonra da hayatın sonuna kadar devam eder. Bir çocuğun varlığı sadece anne için değil bir milletin geleceği açısından da oldukça önemlidir. Nitekim toplum huzurunu sağlayabilme, sağlıklı nesiller yetiştirebilme, aileye daha öze indirgenirse çocuğun varlığına bağlıdır. Bu bakımdan Türk kültüründe, geleceğe bırakılacak en güzel miras, çocuktur.

Çocuğun aile hayatında taşıdığı değer, halkın anlatılarına da aksetmiş, çocuksuzluk motifi ile ailelerin yaşadığı sıkıntılar dile getirilmiş, çocuk olması için birtakım uygulamalar ve ritüeller çeşitli alanlarda kendisini göstermiştir. Çünkü çocuksuz olmak, yarım olmaktır. Bütünlüğe ulaşmak ve aile olabilmek için çocuk olması şarttır. Nitekim *“Çocuk ve küre, bütünlüğün en yaygın simgeleridir.”* (Jung 2009: 219). Ayrıca çocuk, bu bütünlükten hareketle geleceğin de en önemli göstergesi ve teminatıdır. Aile, sahip olduğu çocuk ile geleceğe yatırım yaparken aynı zamanda geçmişine dair önemli bir iz ve eser bırakmak ister.

Çocuğun toplumdaki önemi ve insanlarda bıraktığı bakış açısı halk edebiyatı ürünlerine de çeşitli yönleriyle aksetmiştir. Çalışmamızda ele aldığımız halk anlatılarında, olağanüstü şekilde çocuk sahibi olma motifinin ilk aşamasının “çocuksuzluk” konusu olduğu görülmüştür. Öncelikle çocuk sahibi olamayan bir ailenin durumu dramatik şekilde gözler önüne serilir. Bu durum, kimi zaman aileyi rahatsız ederken kimi zaman da hiç endişelendirmez. Ailenin, çocuksuz olmasının ve soyunu devam ettiremeyeceğinin farkındalığını kazanması ile birlikte arayışlar ve beraberindeki uygulamalar kendisini gösterir. Tam da bu noktada, çeşitli olağanüstü unsurların çocuk sahibi olma konusunda etkisi görülmektedir. Ailenin bu farkındalığı kazanması çeşitli şekillerde gerçekleşir. Çoğu zaman bu durum sosyal hayatın bir gerekliliği olarak bireye, toplum ya da toplum adına ak saçlı bir ihtiyar tarafından hissettirilir.

Çocuk sahibi olabilmek, toplumda söz sahibi olabilmeyi de ifade eder. Naciye Yıldız da hem kadının hem de erkeğin toplumda bir yer edinebilmesi için çocuk sahibi olabilmeyi önemine değinir ve çocuk sahibi olan kişinin statüsünde bir değişiklik olduğunu vurgular (Yıldız 1995: 280). Dede Korkut hikâyelerinden Kam Püre'nin oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde, Pay Püre Bey, Bayındır Han'ın sohbetine katılır ve burada Kara Göne oğlu Kara Budak, Kazan oğlu Uruz ve Kazılık Koca oğlu Bey Yigenek'i görünce ah edip ağlamaya başlar. Ağlamasının sebebi sorulduğunda, *“Oğulda nasibim yok, kardeşte kaderim yok, Allah Taâla bana beddua etmiştir, tacım tahtım için ağlarım, bir gün olacak düşeceğim öleceğim, yerimde yurdumda kimse kalmayacak.”* diye üzülür ve *“Benim de oğlum olsa Han Bayındır'ın karşısına geçse dursa, hizmet eylese, ben de baksam sevinsem, kıvansam, güvensen.”* diye düşünür (Ergin 1997: 58). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Bay Püre, çocuk sahibi olamadığı için kendisini dışlanmış hisseder, toplumdaki statüsünü ve yerini bir evlat sahibi ile belirlemek ister. Cemiloğlu da çocuk istemenin sebeplerini şu başlıklar altında toplamıştır: a) Zürriyet ya da neslin devamı için çocuk, b) Toplumsal gelenek ve gurur kaynağı olarak çocuk, c) Zenginlik, devlet ve statü mirasçısı olarak çocuk ç) Cinsiyet yönünden çocuk (Cemiloğlu 1999: 113-115).

Halk anlatılarında çocuksuzluk motifinin çok büyük önem arz ettiğini görmekteyiz. Bu şekilde çocuk daha doğmadan önce onun toplumu kurtaracak nitelikte farklı özelliklerde olduğu düşüncesi aşılır ve olağanüstü vasıflarla dünyaya geleceği hissettirilmek istenir. Çünkü doğacak bu çocuk, toplumun kurtarıcı tipi yani alp tipi olarak anlatılarda yerini alacak, toplum huzuruna fayda sağlayacak, barışı ve adaleti getirecektir. Bütün bu olumlu özellikleri ile doğacak çocuk, halkın kendisinde görmek istediği bütün olumlu vasıfları üzerinde taşıyarak idealize edilmiş bir tip olarak karşımıza çıkacaktır. Nitekim halk anlatılarında olağanüstü kahramanların anne karnına geliş şekillerinin de olağanüstü olmasına özellikle dikkat edilir. Çünkü bu kahramanlar, sıradan insanlardan farklılık göstermelidir. Bu sebeple partenojenez yani temas olmadan çocuk sahibi olma hususu, anlatılarda olağanüstü bir motif olarak karşımıza çıkar ve bu şekilde çocuk sahibi olmanın önemine vurgu yapılır. Günümüzde de bu düşüncelere paralel olarak halk arasında çocuk sahibi olabilmek için dua etme, ziyaretlere gitme, halk hekimliğinden faydalanma gibi çeşitli uygulama ve ritüellerin gerçekleştiğini görmek mümkündür. Halkın bu düşünce yapısının anlatılara da aksetmiş olması olağan bir durumdur. *“Çocuksuz anne ve babalar, bu dertlerine pirlar, dervişler; yatır ve türbe ziyaretleri; kutlu yerlerde geceleme; alkışı alkış, kargışı kargış Oğuz beylerinin duaları; açları, yoksulları sevindirerek Tanrı'yı hoşnut etmek gibi yollarla çare bulmaya*

çalışmaktadırlar.” (Ergun ve Aça I 2004: 135). Anlatılardan hareketle olağanüstü biçimde hamile kalma unsurlarının farklı şekillerde karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Çeşitli yollarla çocuk sahibi olma motiflerini şu şekilde sıralamamız mümkündür:

Elma Yiyerek Çocuk Sahibi Olma Motifi

Halk anlatılarında öncelikle bütünlüğü ve aileyi temsil etmesi bakımından çocuk sahibi olmada en önemli motif, elma yiyerek hamile kalma motifidir. Anlatılarda çocuk özlemi çeken aileye akıl ve tecrübe sahibi bir derviş tarafından elma sunulur. Çoğunlukla bir elmanın iki yarısı karı ve koca arasında paylaşılır. Kimi zaman da hem padişah hem de vezirine birer elma verilir ve verilen bu elmanın eşlerle birlikte yenmesi istenir. Bazı zamanlarda da elmanın yarısı padişaha bir diğer yarısı da vezire verilir ve bu yarım elmanın eşler arasında bölünmesi öğütlenir. Elmanın iki eş parçası genellikle birbirinin hayat yoldaşı olan eşlere verilir. Elmanın iki yarısını yiyerek bütünlüğe ulaşmaya çalışan karı ve koca; aklın, tecrübenin ve sağduyunun sesine de kulak vermiş olur. Çünkü elmanın iki yarısı aslında birbirinin aynısıdır ve bir araya gelince bir bütünü temsil etmektedir. Bu iki benzer parça, karı ve kocayı, bütün bir elma ise aileyi aynı zamanda aşkı, sevgiyi, mutluluğu, paylaşmayı ve bilgiyi sembolize etmektedir. Elmanın bütünü veya parçaları kimi zaman da birbirini çeşitli yönlerden tamamlayan padişah ve veziri arasında paylaşılır. Padişahla aynı kaderi, şanssızlığı yaşayan vezirin de çocuk sahibi olması için elmayı yemesi şarttır. Çünkü çocuğu olmayan kişi eksik ve yarımır. Elmayı veya elmanın bir parçasını yiyerek eksik yanını tamamlayacaktır. Çocuğun varlığı ile bütünlük sağlanacak; eve sevgi, huzur, saadet ve mutluluk gelecektir. Bu bakımdan da çocuk deyince akla öncelikle elma gelmektedir.

Halk anlatılarında elmaya bağlı olarak yapılan uygulamalarda çocuğun cinsiyetini tayin etme de söz konusudur. Örneğin Elazığ'da, hamile bir bayanın çocuğunun erkek olması için elmaya dua okunur ve hamile bayana yedirilir. Ancak bu elmayı yemenin belli bir zamanı vardır. Bu uygulamadan da görüldüğü üzere elmanın halk arasında çocuk sahibi olmada ya da çocuğun cinsiyetini belirlemede önemi büyüktür. Ayrıca hamilelik esnasında bolca tüketilen elma, ayva, nar gibi meyvelerin çocuğun sağlığı ve güzelliğine etkisi olacağı düşüncesi de oldukça yaygındır. Halk muhayyilesinde elmaya verilen bu önem boşuna değildir. Çünkü *“Elma; verimliliğin, zürriyetin, ebedîliğin, gençliğin, güzelliğin ve sevginin”* sembolüdür (Şimşek 1996: 216).

Olağanüstü şekilde çocuk sahibi olmada birçok unsurla birlikte elmanın karşımıza çıktığı Manas Destanı'nın kahramanı Cakıp Han, çocuğunun olmamasından dolayı büyük üzüntü duymakta ve üzüntüsünü şu ifadelerle özetlemektedir:

*“Şu Çıırçı'yı alalı,
Ben koklayıp bala öpmedim,
Bu Çıırçı, dağılan saçını taramıyor,
Huda'ya tövbe deyip hiç bana bakmıyor,
Belini sağlam bağlamadı,
Bu Çıırçı erkek bala doğurmadı.*

*Bu Çıırçı'yı alalı,
Yazı kışı on dört yıl oldu
Bu, mezarlı yeri ziyaret etmiyor,
Bu, elmalı yerde yuvarlanmıyor,
Bu, şifalı sular da gecelemiyor.
Ey Huda Taala yar olsa!
Çıırçı'nın karnında
Erkek bala var olsa!" (Yıldız 1995: 537).*

Görüldüğü gibi, Cakıp Han, çocuğunun olabilmesi için hanımının yapması gereken birtakım ritüelleri yerine getirmedeğini ifade eder ve hanımının Allah'a yalvarması, ziyarete gitmesi, şifalı sularla medet umması, elmalı yerde yuvarlanması gerektiğini dile getirir. Elmanın şifasından medet uman kahraman, eşinin elmalı yerde bulunması ve yuvarlanması gerektiğini düşünür. Çünkü elma ve elmanın olduğu yer; sağlığın, şifanın, zürriyetin olduğu yerdir. Bu bakımdan hanımı, elmalı yerde yuvarlanmadığı için kahraman, çocuk sahibi olmadıklarını düşünmektedir. Bu uygulamanın yanında yapılması gereken bir husus da dua etmektir. Dua, her kapıyı açan bir anahtardır. Duanın faziletlerinden faydalanmak isteyen kahraman, büyük zatların mezarlarına giderek dua etmenin çocuk sahibi olma hususunda gerekli olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda Türk kültüründe bir ruhu olduğuna inanılan su, kutsal bir varlıktır. Tanrı ile insan arasında bir aracı konumunda olan sular, kahramanın dileğinin gerçekleşmesi yolunda yardımcı bir unsurdur. Kutsal ve şifalı sular, kadının hamile kalmasında önemli bir faktör olacaktır. Halk arasında da çocuk sahibi olma konusunda sıklıkla başvurulan yöntemlerden birisi şifalı sularla içmek, kaplıca, ılıca gibi şifalı sularla derman aramaktır.

Elma yiyerek hamile kalma motifi, Tahir ile Zühre hikâyesinde de karşımıza çıkmaktadır. Tahir ile Zühre hikâyesinin yazma nüshasında, çocuk sahibi olamayan padişah ve vezir, dervişin verdiği elma ve ettiği dua sonucu çocuk sahibi olur. Hikâyede, malı, mülkü olup her şeye sahip olan bir padişah vardır. Ancak padişahın dünyadaki tek eksiği evlattır. Her ne çare aradıysa da çocuğa kavuşamayan padişah, artık derdine derman aramaktan vazgeçtiği sırada karşısına bir derviş çıkar. Derviş, hem padişahın hem de yanındaki vezirin çocuğu olmadığını anlar ve onların çocuk sahibi olmak için bir arayışta bulunduğunu fark eder. Bunun üzerine bir elmayı ikiye bölerek yarısını padişaha, yarısını da vezire verir ve gece olunca yemelerini ister. Ayrıca doğacak çocukların isimlerinin Tahir ile Zühre olmasını ve büyüyünce onları evlendirmelerini nasihat eder. Elmayı yiyen hem padişahın hem de vezirinin vakti gelince çocukları olur (Türkmen 1998: 209-211). Bazı anlatılarda elmayı paylaşan ya da bölüşen eşler iken bazen de kahramanın tamamlayıcısı ve kader ortağı olan (padişah-vezir gibi) kişidir. Hikâyede dervişin yol göstermesi ile dua ederek ve elma yiyerek olağanüstü şekilde çocuk sahibi olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda kültürümüzde var olan beşik kertme geleneği de bu hikâyede yaşatılmaktadır. Bu hikâyede olduğu gibi Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde de beşik kertme geleneği görülmektedir.

Dramın daha hikâyesinin başlangıcında ortaya çıktığı Kerem ile Aslı hikâyesinin yazma nüshasında da uzun bir süre çocuk sahibi olamayan Şiraz şehrindeki Süruri Şah ile keşiş, çocukları olmadığı için keder içindedirler. Bu duruma bir çare bulmak için “Çok gezen çok bilir.” düşüncesinden hareketle yola çıkarlar. Yolda karşılaştıkları derviş, onların derdine derman olmak için cebinden çıkardığı bir elmayı ikiye bölerek hanımları ile birlikte yemelerini öğütler. Elmadan sonra çocukları olacağını, ancak çocukların büyüünce birbirlerini seveceğini, bu yüzden de gençleri ayırmanın günah olduğunu ifade eder (Elçin 2000: 12). Hikâyesinin basma nüshasında ise padişahın hanımı ile keşişin hanımı bir gün yolda giderken bir ihtiyarın verdiği fidanları alıp dikerler. Bir gece rüyada görünen derviş, ağaçlar meyve verince hanımların dileklerinin gerçekleşeceğini söyler. Fidan büyür ve tek bir elma verir. Hanımlar da bu elmayı bölüşerek yerler ve hamile kalırlar (Elçin 2000: 16). Varyantlarda çocuksuzluk derdini çeken kişi çoğu zaman sadece padişaktır bazen de onunla birlikte bu sıkıntıyı yaşayan bir kişi daha vardır. Aynı üzüntüyü yaşayan iki kişinin çocukları aynı yolla, aynı zamanda doğar. Kaderleri ortak olan kahramanların çocuklarının kaderleri de ortaklık gösterir. Her ne kadar ortak bir kaderi paylaşsalar da mesele çocukların evlenmesine gelince fikirler ayrılık gösterir. Özellikle de her konuda anlaşılan bireyler konu, din farklılığı olunca bir çıkmazın içine girerler. Düşünce dünyaları ve toplumun baskısı ile verdikleri söz birbiriyle çatışınca istemeyerek de olsa kendilerine yenilirler.

Arzu ile Kamber hikâyesinin Romanya varyantında çocuk sahibi olmayı sağlayan unsur yine elmadır. Ancak burada farklı olarak çocuk sahibi olamayan kahraman öncelikle elma ağacının altında uykuya dalar ve rüyasında bir ihtiyarın ağaçtan kopan iki elmayı kendisine verdiğini görür. İhtiyar, bir elmayı kendisinin yemesini, diğerini ayıklayıp içini eşine yedirmesini, kabuklarını da kısırağa vermesini söyler. Uykudan uyanan kahraman, elma ağacının çiçek açtığını görür. Vakti gelince de bu ağaç iki elma verir. Kahraman da ihtiyarın nasihatini yerine getirir (Şimşek 1996: 207). Burada kahraman elmayı, eşi de elmanın özünü yiyerek asıl olana ulaşmaya çalışır. Çocuk sahibi olmada elma ile birlikte ağacın kutsallığından da faydalanılır. Ayrıca rüya motifinin önemine dikkat çekilir ki rüyalar, bireyin bilinçaltı patlamalarıdır aynı zamanda bireye önceden bazı bilgilerin verildiği ipuçlarıdır.

Çocuk sahibi olmayı sağlayan elma, kimi zaman kırmızı rengiyle karşımıza çıkmaktadır. Kızıl/kırmızı rengi, Türk mitolojisinde gücü ve koruyucu ruhu sembolize etmektedir. Bu güç, elma ile birleşince olağanüstü vasfıyla kendisini göstermektedir. Köroğlu hikâyelerinin Türk Dünyası’nda anlatılan bir varyantında, Köroğlu’nun annesi nehirde yüzen kızıl elmayı yakalayıp yedikten sonra hamile kalır (Bayat 2009: 54). Olağanüstü unsurlar içeren bu anlatımda, Köroğlu’nun annesi diğer örneklerde görüldüğü üzere elma yiyerek hamile kalır. Ancak burada elma, bir dervişin elinden değil, akan bir suyun üzerinden alınmak suretiyle yenir. Su, Türk mitolojisinde kutsallık barındıran bir iyevidir. Suyun kutsal olması onun içinden çıkan bir unsurun da kutsal olduğunu ve çocuk olmasına sebebiyet verdiğini kanıtlamaktadır. Burada elmanın şifa unsuru ve olağanüstü gücü, suyun hayat veren gücüyle birleşince çocuğun olmasına olanak sağlar.

Hal Mahmut hikâyesinin Kadirli varyantında da çocuk olması için verilen elma kırmızı renktedir. Çocuğu olmayan bir ağa, derdine çare ararken pîr ona kırmızı bir elma verir ve bu elmayı dörde bölmesini, bir parçasını kendisinin, bir parçasını eşinin, bir parçasını atının, bir parçasını da kısırağının yemesini nasihat eder. Zamanı

gelince kahraman evladına, kısrağ da yavrusuna kavuşur (Şimşek 1998: 298). Birçok anlatıda karşımıza çıkan elma yiyerek hamile kalma motifi bu hikâyede de görülmektedir. Ancak burada verilen elmanın kırmızı olmasına özellikle dikkat çekilmiştir. Ayrıca verilen elma genellikle bütün ya da yarım olurken bu hikâyede dört parçadan ibarettir. Yine inanışa göre; Elazığ'da yetişen bir cins elmadan beş tane alınıp iki buçuğu hanım, iki buçuğu da eşi tarafından yenirse çocuk sahibi olunur (Şimşek, 1996: 7). Elmanın içinde bulunan bir maddenin çocuk sahibi olmaya faydasının olması ve kırmızı renkli elmanın da sağlık açısından önemi anlatılara da yansımıştır.

Elma yoluyla hamile kalmaya ve elmanın rengi ile cinsiyeti belirlemeye bir hikâye örneği de Azerbaycan sahasında anlatılan Necefhan ve Perizad Hanım'dır. Tacir Mehmed ve arkadaşının çocuğu yoktur. Karşılına çıkan bir derviş onlara bir yüzü beyaz, bir yüzü de kırmızı elma verir. Derviş, elmanın beyaz yüzünü bir tacirin, kırmızı yüzünü de diğer tacirin eşleri ile bölüşerek yemesini ister. Ancak hangi tarafı yiyenin kızı, hangi tarafı yiyenin oğlu olacağını söylemez. Tüccarlar kendilerine verilen yarım elmaları eşleriyle paylaşıp yerler. Zamanı gelince tüccarların çocuğu olur. Tacir Mehmet'in bir kızı bir de oğlu dünyaya gelir. Çünkü elma kesilirken az da olsa beyaz tarafı kırmızı tarafına geçmiştir (Ahundov 1978: 309-310). Bu örnekte de beyaz renkli elmanın kız çocuğa, kırmızı renkli elmanın da erkek çocuğa aracı olduğu belirtilir. Beyaz aydınlık bir geleceğin, saflığın ve temizliğin sembolüdür. Beyaz rengin, kız çocuğun olmasına vesile olması da bu yönüyle manidardır. Gücün timsali olan kırmızı da erkek çocuğun gücü ile ilişkilendirilerek sembolik olarak kullanılmıştır.

Birçok halk hikâyesinde gördüğümüz elma yiyerek çocuk sahibi olma motifi Âdil Şah hikâyesinde de karşımıza çıkmaktadır. Evlat sahibi olamayan Turan Şah, Allah'a yalvarır ve bir pîrin verdiği elma ile çocuk sahibi olur (Alptekin 1997: 195). Yine Melikşah ile Güllü Han hikâyesinde de çocuğu olmayan padişah, bir gün veziriyle seyahate çıkar. Bu seyahat esnasında dervişin verdiği elma ile padişah, bir evlada sahip olur (Alptekin 1997: 196). Varaka ile Gülşah hikâyesinde de çocuk sahibi olmayı sağlayan motif, elmadır. Çin'de yaşayan ve çocukları olmayan iki kardeşin ıstırabını bir derviş anlar ve koynundan çıkardığı elmayı kardeşlere paylaşır, hanımlarıyla birlikte yemelerini nasihat eder (Alptekin 1997: 200). Dede Korkut hikâyelerinden biri olan Bey Böyrek hikâyesinde çocuk sahibi olabilmek için elma motifi yer almasa da hikâyenin sözlü gelenekte yaşayan anlatmalarında elma motifi yaşatılmaktadır. Nitekim sözlü gelenekte anlatılan Bey Böyrek hikâyesinde çocuk sahibi olabilmenin şartı yine bir elmadır. Bu hikâyede farklı olarak kısrağa da elmanın kabukları verilir. Karısı ile birlikte elma yiyen padişahın çocuğu olur, elmanın kabuklarını yiyen kısrağın da bir tayı dünyaya gelir (Alptekin 1997: 202). Şah İsmail hikâyesinde de elmayı şah ve karısı, kabuklarını ise kısrağ yer (Alptekin 1997: 206). Elif ile Mahmut hikâyesinde şahın çocuğu olmaz. Şahın derdini anlayan bir derviş, çeşme başında şah ve vezirine bir elma verir. Bu elmayı hanımlarıyla birlikte yemelerini nasihat eder (Alptekin 1997: 212). Asuman ile Zeycan hikâyesinde Hızır'ın verdiği elma (nar) ile bey ve dervişinin vakti gelince çocukları dünyaya gelir (Alptekin 1997: 219). Bu hikâyenin bazı varyantlarında da elma yerine nar karşımıza çıkmaktadır ki nar da bolluğu, bereketi, çoğalmayı sembolize etmesi bakımından çocuk sahibi olma ile doğrudan ilgilidir. Günümüzde de çocukların güzel, al yanaklı olması amacıyla elma ve nar, hamile kadınlar tarafından yenmektedir.

Görüldüğü üzere birçok halk hikâyesi çocuksuzluk motifi ile başlar ve çocuğun olabilmesi için birtakım şartlar öne sürülür. Burada kahramana mutlaka tecrübe sahibi, görgülü, bilgili, olağanüstü bir kişi ya da içsel bir rehber diyebileceğimiz Hızır, pîr, ak saçlı ihtiyar, derviş, ulu bir zat vb. yardımcı olur. Kahramanın öncelikle çocuksuzlukla sınanması, onun hayatta iken karşılaşacağı bir imtihan olarak değerlendirilebilir. Bu imtihan ile kahraman, çocuk sevgisini ve özlemini kendi içinde hisseder. Uzun süren yaşadığı üzüntü ve keder, ümidini kestiği bir anda mutluluğa dönüşür. Kahramanın yaşadığı bu durum, onun çocuk sahibi olunca çocuğa vereceği kıymeti artıracaktır.

Gagavuz destanları arasında anlatılan Şah İsmail destanında padişahın çocuğu yoktur. Ölümünden sonra tahtını kime bırakacağı tartışılırken şah, bir ihtiyarla karşılaşır. İhtiyar, şaha elma vererek yarısını kendisinin yarısını da hanımının yemesini, kabuklarını da cins ata yedirmesini tembihler. Bu sayede çocuk sahibi olacağını söyler (Özkan 2007: 238). Elazığ'da bir masal olarak anlatılan Şah İsmail'de padişah her ne kadar istese de bir çocuk sahibi olamaz. Günlerden bir gün karşısına çıkan derviş, padişaha iki elma verir. Bu elmalardan birisini hanımıyla birlikte yemesini, diğerini de atına vermesini söyler (Türkeş Günay 2011: 150). Melikşah (Sakaoğlu 2002: 397) adlı masalda da çocuk sahibi olamayan padişahın derdinin çaresi yine bir elmada gizlenmiştir. Mayıl ile Âb-ı Güneş masalında padişah ve vezirinin çocuğuna vesile olan ak sakallı bir ihtiyarın vermiş olduğu elmadır (Şimşek II 2001: 236). Aslan Ahmet adını taşıyan masalın kahramanı olan padişahın çocuğu da aynı şekilde bir elma sayesinde dünyaya gelir (Alptekin 2002: 233). Görüldüğü üzere dervişin nasihatini sabırla yerine getiren kahraman amacına ulaşır. Çocuk istenirken cinsiyet ayrımı yapılmaması da Türk kültüründe hem kız hem de erkek evlada aynı şekilde değer verildiğini göstermektedir.

Sadece anlatılarda değil kültürünü anlatılara aksettirmiş olan halkın günlük hayatında da çocuk sahibi olabilmek için elma ile ilgili bazı uygulamalar hâlâ yaşatılmaktadır. Bazı bölgelerde damat tarafından gelinin başına atılan elma, çocuğu olmayan hanımlar tarafından çocuk sahibi olabilmek amacıyla yenir. Yine Eskişehir'deki bir âdete göre doğum sancısı çeken bir kadına ısırtılan elmanın diğer yarısı, çocuğu olmayan kadına yedirilir. Bu şekilde kadının çocuğunun olacağına inanılır (Sakaoğlu 1996: 6 Şimşek 2006'dan). Elmanın, tıp bilimine göre içeriğinde bulunan birtakım vitaminler ile çocuk olmasını sağlayacak unsurları taşıması, farkında olmasa da halkın muhayyilesinin gerçeğe örtüşen yönlerini gözler önüne sermektedir. Nitekim Şimşek de sembolik anlamlarının yanında gerçek anlamı itibarıyla birçok çeşidi bulunan elmanın içerisinde A, B1, B2, C, E gibi vitaminler olduğunu ifade etmektedir (Şimşek 2006: 237).

Anlatılarda genellikle çocuk sahibi olamayan kişi padişah, şah, vali, ağa gibi toplumun üst tabakasında bulunan kimsedir. Ancak onun mevkiinden ziyade babalık rolü ön plana çıkartılır. Her şeye sahip olmasına rağmen mutlu olamayan padişahın tek sıkıntısı çocuk sevgisi tadamayacak olmasındadır. Bu durum, halkın hafızasında dünya varlığının geçici olduğu, insana huzur, mutluluk getirmedeği gibi düşünceleri yaşattığını göstermektedir. Toplumun en üst düzeyindeki padişah da mutsuzluk çekebilmektedir. Hayatta iken bu mutsuzluğu giderecek olan bir çocuktur, öldükten sonra da geride bırakılacak en güzel varlık çocuk olacaktır. Bu bakımdan anlatılarda,

kahraman önce çocuksuz bir şekilde tanıtılır. Çocuksuz, mutlu olunamayacağına altı çizilir ve olağanüstü bir güç ile kahraman, çocuğa kavuşturulur.

Dua Yoluyla Çocuk Sahibi Olma Motifi

Halk anlatılarında dua sonucu kahramanın dileğinin gerçekleşmesi hadisesine sıkça rastlarız. Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde Kam Püre, çocuğu olmadığı için çok üzülür ve bu üzüntüsünü ağlayarak çevresine gösterir. Allah'ın kendisine beddua ettiğini ifade eder ve yalnızlaşır. Kam Püre'nin sözlerini duyan Oğuz beyleri, ellerini kaldırıp “Allah Taâla sana bir oğul versin.” diye dua ederler (Ergin 1997: 58). Hikâyede çocuk sahibi olamayan kahramanın, içinde bulunduğu durumu fark etmesi ile beyler de ona duaları ile destek olurlar. Aynı zamanda o zamanki beylerin dualarının da beddualarının da gerçekleştiği inancı yaygındır.

Köroğlu'nun Uygur varyantında, Zulper Ayım bir gün evinin bahçesinde otururken Hz. Ali de Döldül sırtında yakınlardan geçer. Zulper Ayım'ı görünce onun güzelliğine hayran kalır ve Zulper Ayım'ın kendisinden hamile kalması için dua eder. Hz. Ali'nin duası kabul olur ve Zulper Ayım hamile kalır (Alptekin 2014: 80). Anlatılarda üçler, yediler, kırklar, pîrlere, Hızır ile birlikte zor durumda kalanların yardımcısı ve olağanüstü güçlerden birisi de Hz. Ali'dir. Bu bakımdan kahramanın çocuk sahibi olmasındaki güç burada Hz. Ali'dir.

Halk hikâyeleri dışında birçok masalda da kahramanların dualarının gerçekleştiği ve bu yolla çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Kahraman dua ederken çoğu zaman “Çocuğum olsun da...” diyerek başlar ve duasının devamını bir sebze, meyve ya da hayvan ile bitirir. Burada edilen duanın hemen gerçekleştiğini görmekteyiz. Aynı zamanda vurgulanmak istenen, dua etme şeklinin bilinmesi gerektir. Yukarıçukurova masalları arasında yer alan Kabak Kız masalı bu şekilde dua edilerek hamile kalmaya örnektir. Evladı olmayan bir çoban, Allah'a yalvarır ve “Bir evladım olsun da isterse kabak olsun.” der. Çobanın duası gerçekleşir ve evladı kabak şeklinde dünyaya gelir (Şimşek II 2001: 73). Mercimek Çocuk masalında da dua sonucu çocuk sahibi olduğunu görmekteyiz. Çocuğu olmayan bir ağa, tarladaki mercimekleri görünce, “Şu mercimeklerin hepsi benim çocuğum olsa.” diye dua eder. Eve gidince daldaki mercimeklerin hepsinin çocuk olduğunu görür (Şimşek II 2001: 252). Yine Kazan Kafalı Kazma Dişli adlı masalda da aynı durum söz konusudur. Çocukları olmayan bir karı-koca vardır. Kadının, “Bir çocuğum olsun da yeter ki kazan kafalı, kazma dişli olsun.” şeklindeki yalvarışı ve duası kabul olur (Şimşek II 2001: 125). Masallarda duanın yanlış edilmesi sonucu farklı görünümle karşımıza çıkan kahramanların çoğunlukla masal sonunda bir değişim ve dönüşüm geçirerek güzel bir kız ya da erkek olduklarını görmekteyiz.

Türbeleri Ziyaret Ederek Çocuk Sahibi Olma Motifi

Halk arasında çocuksuzluğa derman olan kutsal mekân, ulu zatların yattığı yerlerdir. Günümüzde de çocuk sahibi olmak isteyen kadınların manevi anlamda en fazla başvurduğu yöntemlerden birisi erenlerin yattığı, ata ruhlarının bulunduğu yerleri ziyaret etmektir.

Ziyarete gitmek suretiyle çocuk sahibi olma hususuna Alpamış Destanı'nda rastlamaktayız. Alpamış Destanı'nda iki kardeş olan Baybörü ile Baysarı'nın çocukları olmaz. Çocuksuzluklarından dolayı toplumun onları dışlaması, birçok anlatıda olduğu gibi bir sünnet düğününde gerçekleşir. İki kardeş önceden itibar gördükleri halde aynı saygı ve hürmeti zaman içerisinde göremeyince meraklanırlar. Dirse Han oğlu Boğaç Han hikâyesinde olduğu gibi Alpamış Destanı'nda da *"Bizim ne eksikliğimizi, ne kötülüğümüzü gördünüz."* diyen kahramanlar, çocuksuzluklarının yarattığı olumsuz durumun farkında değillerdir. Bu farkındalığın ortaya çıkması için toplum, onlar üzerinde bir baskı uygulamaktadır. Alpamış Destanı'nda sünnet düğünündeki şu sözler kahramanları kendine getirir: *"Ey Baybörü ile Baysarı! Bu düğün oğullunun oğlundan, kızının kızından döner, senin neyinden döner. Kendin ölsen, malına bir sürü mirasyedi çıkar, ağzına adam girer. Senin sonra daha büyük yiyeceğin yemeğin kalıntısı olur. Biz senin devletinden bölüp alacak mıyız?"* (Yoldaşoğlu 2000: 25). Kahramanların içini acıtan bu sözlerden de anlaşıldığı üzere oğlu ya da kızı olmayan kahramanın soyu devam etmeyecek, nesli tükenecek ve malına sahip çıkacak kimse olmayacaktır. Bu incitici sözleri söylerken toplumun amacı insanları küçük düşürmek ya da üzmemek değil, onların nasıl bir durum içinde olduklarını düşündürmek ve çare aramaları konusunda uyarmaktır.

Nitekim bu sözler üzerine iki kardeş çocuk istemeye başlarlar. Ancak *"Allah vermezse nereden buluruz."* diyerek kaderlerine boyun eğdiklerini gösterirler. Kardeşlerden Baybörü'nin yönlendirmesiyle yollarına devam ederler. Kahramanların farkındalıklarını kazandıktan sonra çare aradıkları mekân, ziyaret yerleridir: *"Şuradan Şahimerdan pirin bahçesi üç günlük yol tutarmış, her kim gidip gecelerse, devlet isteyen, devlet dilemiş, çocuk isteyen çocuk dilemiş, ahiret isteyen, iman dilemiş, kırk gün burada geceleleyen kişi muradına erermiş. Biz de gitsek, sadakamızı hayrımızı versek, Şahimerdan pirin bahçesinde geceleyp, biz de bir çocuk dilesek."* (Yoldaşoğlu 2000: 26). İki kardeş yanlarında götürdükleri hediyeleri şeyhlere verip bahçede yatarlar. Bir eksik kırk gün, yani otuz dokuz gün sonra bir ses gelir. Allah'ın yarattığı aslanı, dua ettiğini ancak dualarının kabul olmadığını dile getirir. Bu süreçte kahramanların sabırları ve istekleri sınanmış olur. Ayrıca kırk gün tamamlanmadan amaca ulaşamayacağını işaretleri verilir. Nihayet kırk gün geçer ve süre tamamlanır. İki kardeş, pîrlerin vasıtasıyla çocuk sahibi olur. Burada kahramana yardımcı güç ve rehber, Allah'ın aslanı benzetmesiyle Hz. Ali'dir.

Gül Koklayarak Çocuk Sahibi Olma Motifi

Olağanüstü hamile kalma motiflerinden birisi de gül koklama yolu ile gerçekleşir. Ancak burada faklı bir unsur vardır. Gülü koklayan kişi kadın değil erkektir. Erkek kahramanın gülü koklaması ile kadın hamile kalmıştır. Gül Senem bazı varyantlarda da Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masala göre; öldüğü zaman türbeye gömülmeyi dileyen kadının isteği yerine getirilir. Ancak ölmeden önce padişahın oğlu, gülünce yanağında güller açan kızın yanağındaki gülü koklamıştır. Gülü koklar koklamaz, kız hamile kalmıştır (Şimşek II 2001: 228-229). Doğumundan itibaren olağanüstü özellikleriyle karşımıza çıkan kızın, güldüğünde yüzünde güller açması, yürüdüğü yerlerde çayır çimen bitmesi, yıkandığında ya da ağladığında gözünden inci mercan dökülmesi güzelliğinin, farklılığının, benzersiz oluşunun ve gücünün göstergesidir.

Gülün kırmızı rengi ve açan hali sevgiliyi anımsatmaktadır. Aynı zamanda gülmek eylemi ile gülün açması arasında hem anlam hem de söyleniş bakımından bir ilgi kurulmuştur. İnsan güldüğü zaman yanaklarda beliren hareketler ile gülün açışı ilişkilendirilmiş aynı zamanda yanaklarda utangaçlıktan, güzellikten oluşan pembe-kırmızı rengi ile gül arasında bir benzerlik kurulmuştur. Gülün, aşkı sembolize etmesi de çocuk sahibi olmada gülün ilgisini göstermektedir. Ayrıca rengi münasebetiyle kanla bir ilgi kurulan gül, hayat ve canlılık belirtisi olması bakımından da önemlidir. Gülün elma ile de bir benzerliği söz konusudur. Elma yedikçe yanakların al al olması ve gül gibi açılması da gül ve elmanın çocuk sahibi olmada ortak bir motif olduğunu göstermektedir.

Işık Yoluyla Hamile Kalma Motifi

Türk mitolojisinde ışığın kutsallık barındıran bir mahiyeti vardır. Işık motifinin kutsallığı, İslamiyet öncesi devirlerden başlar ve İslamiyet'in kabulünden sonra da devam eder. Bu durumda da çocuk, doğumuyla birlikte ışığın çocuğu adıyla olağanüstü vasıflara büründürülerek yaşatılır.

Işık gökle ilintilenerek ona kutsallık atfedilir. Öyle ki ışığın bu kutsallığı kadını hamile bırakmaya yetecek bir güce sahiptir. Mitolojilerde de birçok halkın güneş soyundan geldiğine inanması, güneşin gücünü ve kutsallığını göstermektedir. Satuk Buğra Han Destanı'nda Satuk Buğra Han'ın ikinci kızı olan Alanur, Cebrail vasıtasıyla ağzına süzülen bir damla ışıktan hamile kalır. Bu olağanüstü hamile kalma neticesinde çocuk doğar ve bu çocuğun üç asır evvelki İslâm kahramanı Hz. Ali'nin oğlu olduğuna inanılır (Banarlı I 1998: 269). Oğuz Kağan'ın evleneceği kadının da ışık içinden çıkması, ışığın ilahî bir güçle temsil edildiğini göstermektedir.

Işık yoluyla hamile kalma motifine örnek verebileceğimiz bir destan da Cengiznâme'dir. Bu destanda Cengiz'in ataları olan Altın Han'ın hanımı Kerlevüç'ten Ülemelik adında çok güzel bir kızı dünyaya gelir. Bu kız o kadar güzeldir ki anne ve babası onu hiç kimseye göstermez, hatta ay ve güneşe bile çıkartmazlar. Ülemelik, merakını gidermek için bir gün pencereyi açar ve güneşe bakınca hamile kalır. Zamanı gelince de bir erkek çocuk doğurur. Destanda Cengiz'in annesinin de hamile kalışı olağanüstülük barındırır. Alanguva adlı kahramanın eşi öldükten sonra bir ışık olarak tekrar dünyaya gelir. Alanguva'nın ışık haline gelip daha sonra da kurt şeklinde uzaklaşan kocasından doğan çocuğu Cengiz Han'dır (Banarlı I 1998: 273-274). Anlatıda kahramanın ışık/güneş yolu ile hamile kalması sembolik olarak güneşin erilliği temsil etmesi ile açıklanabilir. Nitekim güneş birçok mitolojide erilliğin sembolüdür ve çocuk sahibi olmada doğrudan etkili bir gücün göstergesidir. Ülemelik adındaki genç kızın pencereyi açması, onun yeni bir dünyanın kapılarını aralaması, farklı bir hayata adım atması şeklinde değerlendirilebilir. Genç kız, yeni bir dünyanın keşfi ile bir dönüşüm yaşar ve bu dönüşümü hamilelik ile baş gösterir.

Türk destanlarında ışığın kutsallığı, ruhu, gücü ve ilahî yönü vardır. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın yüzünün ışıklı olması, ilk eşinin gökyüzünden inen bir ışıktan çıkması, ilk hanımından doğan çocuklarından ikisinin adının Gün ve Ay olması ile Cengiz Han Destanı'ndaki ışık, güneş ve ay motifleri birliktelik göstermektedir. Bu durum Türk halkının ortak yaratma gücünün bir sonucudur. Işığın kutsallığı, İslamiyet ile

şekillenerek nûr adı altında dinî içeriklerle zenginleşip devam etmiştir. Aydınlığı, parlaklığı, temizliği, güneşi sembolize etmesi bakımından ışığın rolü anlatılarda önem arz etmektedir.

Kan İçerek Hamile Kalma Motifi

Kan içerek hamile kalma motifi, anlatılarda pek tesadüf ettiğimiz bir motif değildir. Ancak Köroğlu Destanı'nın Türk Dünyası'nda anlatılan bir varyantında Pikir Gız adındaki kişi gençliğinde Köroğlu'nu görmüş ona âşık olmuş, onu düşünerek yüz yirmi yaşına gelmiş ve bu süreç içerisinde hiç kimseye gönül vermemiştir. Tek isteği vardır, o da Köroğlu'nun kanından bir damla içmektir. Köroğlu, kadının bu isteğinin yerine gelmesini sağlar. Kadın da Köroğlu'nu öldürür ve onun kanını içer (Garriyev 2007: 150). Kan içerek hamile kalan kadın bir müddet sonra bir erkek evlat dünyaya getirir. Köroğlu'nun kanını içmek suretiyle onun yiğitliğinin, gücünün doğacak çocuğa geçmesi sağlanmış olur. Bu çocuğa, Eroğlu ya da Ganoglu adı verilir. Kan, canlılığın, yaşamın bir göstergesidir. Kahraman kan içerek yeni bir canlı oluşumunu sağlamaktadır. Ersoy da kanın, yaşamın bütün değerleriyle birleştiğini dile getirir. Buna ilave olarak kanın güneşle yakın ilgisi olduğunu, yaşamın bir aracısı konumunda bulunduğunu ve buna bağlı olarak soyluluğun, yüceliğin, bereketin simgesi haline geldiğini ifade eder (Ersoy 2007: 375). Ayrıca anlatılarda çocuk sahibi olmayı sağlayan elma, güneş ve kan arasında da bir ilgi söz konusudur. Elmanın olgunlaşmasını sağlayan güneştir, ayrıca elmanın üzerindeki lekeler güneşe ve güneş üzerindeki lekeler benzetilir. Kanın da yaşamın belirtisi olması ve ısı ile birleşmesi güneşle ilgisini ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda gülün de rengini sembolik olarak kandan alması, yaşamın belirtisi olduğu gibi aşkın renginin de kırmızı olması tesadüfî bir durum olmayıp çocuk sahibi olmadaki ortaklıklarını göstermektedir.

Halk Hekimliği Yoluyla Hamile Kalma Motifi

Halk arasında çeşitli bitkilerden faydalanarak yapılan ilaçlar ve tedavi yöntemleri anlatılarda olduğu gibi günümüzde de devam ettirilen uygulamalardır. Alternatif tıp adıyla da kendisine yer edinen bu yöntemler kimi zaman bilinçli kimi zaman da bilinçsizce çocuğu olmayan hanımlar tarafından denenmektedir.

Tıva destanlarından Alday-Buuçu destanında kahramanın çocuğu olmamıştır. Kahraman, sonradan doğan bir kardeşinin, önceden doğan bir ağabeyinin ve hanımından bir çocuğunun olmaması sebebiyle üzüntü yaşar ve mağarada bulunan Açıtı lamaya giderek derdini söyler. Açıtı lama, derman torbasından kızıl kaplı emi vererek, bunu kadınına götürmesini, üç gece ezip içirmesini öğütler. Bu uygulama ile hanımı hamile kalır (Ergun ve Aça 2004: 213). Destanda kahramanın üzüntüsünü fark etme yaşı üç yüzdür. Olağanüstü bir durumla anlatılan kahramanın farkındalığını kazanması çok geç olmuştur. Kahraman hayatta ne kadar yalnız olduğunu anlayınca bir evlat sahibi olmaya karar vermiştir. Anlatılarda görüldüğü üzere kahramanın çocuk sahibi olabilmesi için öncelikle neyi neden istediğinin farkına varması ve gerçek manada arzu etmesi oldukça önemlidir.

Belirli Şartları Yerine Getirmek Suretiyle Çocuk Sahibi Olma Motifi

Olağanüstü şekilde çocuk sahibi olabilmek için mutlaka bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Kahramana rehber olan kişi onu sınamak, sabrını ölçmek, isteğinin derecesini belirlemek için bazı şartlar öne sürer.

Türk kültüründe önem verilen geleneklerden birisi de misafirperverliktir. Nitekim kültürümüzün yapı taşlarından Dede Korkut hikâyelerinin giriş kısmında iyi kadının özellikleri verilirken onun en önemli vasfının misafirperverlik olduğuna dair vurgu yapılır. Tam aksine bayağı bir kadın ise misafire değer vermeyen kadındır. Aynı şekilde misafirperver kadının Âyişe ve Fatıma soyundan olduğuna gönderme yapılarak doğacak çocukların bu nesilden gelmesi için dua edilir. Yine hikâyelerin geneline bakıldığında olumlu insan vasfı çizilirken misafirperverliğe önem veren kişi ön plana çıkartılır. Misafirperverliğin en güzeli de dünyaya dolayısıyla eve yeni gelecek olan bebeğe yapılanıdır. Kültürümüzde bebek bekleyen insanların yaptıkları hazırlıklar, misafirperverlik örneklerinden birisidir. Misafirperverlik ve buna bağlı olarak çocuk sahibi olmanın en güzel örneğine Dirse Han oğlu Boğaç Han hikâyesinde tesadüf etmekteyiz. Çocuk sahibi olmayan Dirse Han'a içinde bulunduğu durum, toplum tarafından hissettirilir. Kahraman, kara renginin olumsuz yönleriyle ilişkilendirilerek âdeta dışlanır, küçümsenir ve kendine gelmesi için yalnız bırakılır. Dirse Han'a kara rengi ile içinde bulunduğu karanlık durum toplum tarafından hissettirilmeye çalışılır. Geleceğin karanlık olması, soyun tükenmesi kara rengi ile sembolize edilmektedir. Soyu devam edecek kişilerin geleceği ak rengi gibi aydınlıktır. Onlar, geleceklerini görebilirler. Ancak burada kara renginin olumsuzluğunun yanı sıra bütün renkleri içinde barındırması ile gücü ve farkındalığı da kahramanın üzerinde yaratması istenmiştir. Böylece kara rengi olumsuz anlamının yanında hem farkındalık yaratması hem de verdiği güç ve enerji ile çocuk sahibi olmada yardımcı unsurlardan birisidir.

Dirse Han, çocuk sahibi olabilmek için öncelikle hanımının fikrini alır ve onun söylediklerine önem verir. Dirse Han'ın eşi de çocuk sahibi olabilmek için şu şartları yerine getirmesi gerektiğini dile getirir: a) Yerinden kalkıp alaca çadırını yeryüzüne diktirmesini, b) Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmesini, c) İç Oğuz'un ve Dış Oğuz'un beylerini başına toplamasını, ç) Aç görünce doymasını, d) Çıplak görünce donatmasını, e) Borçluyu borcundan kurtarmasını, f) Tepe gibi et yığıp, göl gibi kırmızı sağdirmasını, g) Büyük bir ziyafet verip dilek dilemesini şart koşar. (Ergin 1997: 24). Bütün bunları yerine getirince de ağzı dualı bir kişinin hayır duası ile çocuk sahibi olacaklarını düşünür. Hanımının söylediklerine kulak veren ve şartları yerine getiren Dirse Han, bir evlada kavuşur. Aynı zamanda çocuk sahibi olmada ve çocuğu yetiştirmede önemli rol oynayan kadına verilen değer ön plana çıkartılır.

Çocuk sahibi olabilmek için bazen birden fazla şeyi bir arada yapmak gerekir. Kirmanşah hikâyesinde de şah, çocuk sahibi olmadığı için büyük bir dert ve üzüntü içerisine girer. Ancak tam anlamıyla çocuksuzluğun ne demek olduğunun farkına varması, yetim çocukların sünnet ettirilmesi ile ortaya çıkar. Hurşid Şah, mal ve varlığın insana mutluluk getirmediğini anlar. Çocuğu olmadığı ve onun sünnetini yaptıramadığı için üzüntüye kapılır. Şahın üzüntüsünü gidermek isteyen başvezir ona yardımcı olur ve bir rehber gibi yol gösterir. Şaha, akarsuya bakarak bütün sıkıntılarını giderebileceğini söyler. Suyun dışında Allah'ın yarattıklarına bakmasını ve

tabiatı gözlemlemesini de nasihat eder. Karşısına çıkan bir derviş de Hurşid Şah'a yedi şartının olduğunu, bunları yerine getirmesi gerektiğini ifade eder. Derviş, Hurşid Şah'a, a) Abdest alıp dört rekât namaz kılarak yatağa girmesini, b) Çocuk dünyaya gelince müjdeyi getiren kimseye hediye vermesini, c) Çocuğun ismini dervişin (Hızır'ın) koyması için beklemesini, ç) Tiflis içindeki öksüz çocukları ve dul kadınları giydirecek sevindirmesini, d) Yedi kurban keserek fakirlere dağıtmasını, e) Geçilmeyen akarsuların üzerine köprü yaptırmasını, f) Susuz yerlerden gelip geçenler su için diye çeşme yaptırmasını öğütler (Alptekin 1999: 136-137). Çocuk sahibi olamayan kişiye Allah'ın yarattıklarına bakması tavsiye edilir. Çünkü Allah, yoktan var edendir. Kuru yaprağa da kuru toprağa da can veren O'dur. Bu bakımdan kahraman da yaratılanlara bakarak umudunu kesmeden Yaratan'dan yardım dilemelidir.

Razınihan ile Mahfiruze adlı halk hikâyesinde dervişin söylediklerini yerine getiren Kandeher Valisi Şevketnümâ ve kâtibi Yakup Bey'in çocukları olmadığı için üzüntü içindedirler. Bir gün yolda giderken Hızır ile karşılaşılır. Hızır, valinin ve kâtibinin derdini anlar. Çocuk sahibi olabilmeleri için cami ve çeşme yaptırması gerektiğini ifade eder (Alptekin 1997: 286). Görüldüğü üzere çocuk sahibi olabilmenin şartlarından birçoğu toplum yararına birtakım işlerin yerine getirilmesini sağlamaktır. İhtiyacı olan insanlara yardım etmek, cami, çeşme, köprü gibi insanlık yararına hayır işleri yapmak, ziyafet vermek gibi.

Üç Nar adlı Elazığ masalında da padişah, çocuğu olmadığı için çok üzülmemektedir. Hanımıyla birlikte çaresizce düşünürlerken bir gün kapılarına bir derviş gelir. Padişah, dervişe derdini anlatınca derviş de padişaha "Allah kerimdir." diyerek bir kâğıt uzatır ve bu kâğıdı suda ezip içmelerini öğütler. Bunun üzerine padişah ve hanımı bir evlat sahibi olur (Türkeş Günay 2011: 269). Sabır ve inançla dervişin öğüdüne kulak veren eşlerin dileği gerçekleşir.

Elazığ masallarından Yarımca adlı masalda, çocuğu olmayan bir kadınla komşuları dalga geçmek ister ve yerine getirmesi için çeşitli şartlar öne sürerler. Eve gidip bir kâseye bulgur koymasını, üzerine de birini yarıya böldüğü altı soğan yerleştirmesini tembihleyip bunu da bir fukaraya vermesini söylerler. Kadın da komşularının söylediklerine inanır ve söylenenleri yerine getirir. Komşuları dalga geçmek amacıyla yapsa da kadın söylenenleri yerine getirince beşi tam biri yarım olan altı çocuk sahibi olur (Türkeş Günay 2011: 68). Bu masalda iyi niyetli, temiz ve saf olduğu için kadının dileği gerçekleşir. Aynı zamanda bulgurun; dişilik, üretkenlik, verimlilik, bolluk ve bereket anlamları ile çocuğun olması arasında bir ilgi söz konusudur.

SONUÇ

Türk kültüründe soy ve soyun devamı hususu, oldukça önem arz eden bir durumdur. Bu sebeple halk anlatıları çocuk ya da çocuksuzluk motifi ile başlar. Her şeyden önce çocuksuzluk sorunu giderilmeye çalışılır. Ancak bu sorun giderildikten sonra hayatın akışına ve kahramanların serüvenine geçilebilir.

Halk yaşantısının ve düşüncesinin bir yansıması olan anlatılarda çocuk sahibi olamayan ailelerin; soyun devamını sağlama, çocuk sevgisini tatma, statü kazanma, mal ve mülkü miras bırakma amacıyla çocuk istediğini

görmekteyiz. Çocuk sahibi olmayı isteme konusunda önemli bir husus da toplumun, çocuğu olmayan kişiler üzerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak uyguladığı baskıdır.

Çocuk sahibi olabilmek için çeşitli uygulama ve ritüellerin geçmişten günümüze sadece anlatılarda değil günlük yaşamın içinde de devam ettiği bilinen bir gerçektir. Elma, nar, incir, hurma vb. yiyerek, dua ederek, türbelere giderek, kurban keserek ya da birtakım şartları yerine getirerek çocuk sahibi olmaya çalışan aileleri çevremizde görmek mümkündür. Hem günlük hayatta hem de hayatın aksettirildiği anlatılarda farklı şekillerde hamile kalma motifleri ile soyun devamının sağlandığını ve toplumun kurtarıcı çocuğunun daha doğmadan olağanüstülüklerle farklı bir boyuta taşındığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Ahundov, E. (1978). *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri* (akt. Semih Tezcan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (1999). *Hikâye Araştırmaları 1, Kirmanşah Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2014). Köroğlu Destanı'nda 'Mezarda Doğum Motifi'nin Kökeni ve Varyantları Üzerine Bir Araştırma. Köroğlu Kitabı (haz. Sabri Koz). İstanbul: Kitabevi: 77-90.
- Banarlı, N. S. (1998). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bayat, F. (2009). *Türk Destancılık Tarihi Bağlamında Köroğlu Destanı Türk Dünyasının Fenomenolojisi*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Cemiloğlu, M. (1999). *Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Elçin, Ş. (2000). *Kerem ile Aslı Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergun, M.- AÇA M. (2004). *Tıva Kahramanlık Destanları 1*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ersoy, N. (2007). *Semboller ve Yorumları*. İstanbul: Dönence Yayınları.
- Garriyev, B. A. (2007). *Türk Dünyasında Köroğlu Anlatmaları* (Çev. Fikret Türkmen, Muvaffak Duranlı, Feyzullah Rahmankul). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Jung, C. G. (2009). *İnsan ve Sembolleri* (Çev. Ali Nahit Babaoğlu). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Özkan, N. (2007). *Gagavuz Destanları* (haz.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1996). "Manas Destanı ve Anadolu Geleneğinde Kısır Kadının Doğum Yapması". Erciyes, Eylül/19 (225), 5-7.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüshane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şimşek, E. (1996). "Türk Folklor ve Halk Edebiyatında Elma". Türk Dünyası Araştırmaları, Aralık/S.105, 203-216.
- Şimşek, E. (1998). Hal Mahmut Hikâyesi (Kadirli Varyantı), Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı (haz. Metin Özarslan-Özkul Çobanoğlu). Ankara, 292-300.

- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması II. Cilt*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, E. (2006). "Ölümsüzlük İlacı Olarak Elma". Prof. Dr. Saim Sakaoglu'na Armağan. Konya: Kömen Yayınları, 237-246.
- Türkeş Günay, U. (2011). *Elaziğ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkmen, F. (1998). *Tahir ile Zühre*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Yıldız, N. (1995). *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yoldaşoğlu, F. (2000). *Alpamış Destanı* (Akt. Aysu Şimşek vd.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Folk narratives which exist in the mirror position of a rich cultural heritage are the reflections of the most essence and beautiful aspect of Turkish identity. Folk narratives both describe fairly the cultural characteristics of nations and contain the reflections of nations. Those narratives that belong to the nation are the indicators of extensive experience, meaningful experiences and a rich past. In this respect, folk narratives are actually secret treasures that include and tell than seen. Main purpose of our study are principally to find and bring out those treasures, analyze deeply the obtained information and documents and evaluate the themes and symbols located in texts.

Our basis method in our study is to analyze folk narratives by scanning available resources and evaluate the themes in this field by classifying them on their own.

Cultural elements that establish a link between past and future by understanding the common spirit that people keep alive in collective consciousness It is necessary to understand and comment well people's thoughts and feelings, knowledge, experience, language, religion, customs, the way of life, the world view, philosophy, traditions etc for the purpose of displaying this richness.

Folk narratives that emerged in the result of a vast accumulation are types which describe us to us in the best way. In line with this viewpoint, narratives that combine and integrate the public imagination with reality are examined in our study. It is possible to be able to see people's experiences in narratives such as mythology, legends, folktales, fairy tales, anecdotes etc and to draw a lesson from these experiences. Therefore those narratives occurred as species which folk revealed and describe itself. So each motif of narratives is a symbolic value.

Thus, "exceptional pregnant motive" has been the subject of our work with a variety of symbolic value. Common idea of the folk was principally tried to present from existing sources and information obtained

through the compilation in our study named "An assessment an 'Extraordinary pregnancy Form in Folk Narratives'. Accordingly, extraordinary way of conceiving methods were demonstrated. Our study was seperated into eight subtitles except for the introduction. These titles are: Having a child theme by eating apple, having a child theme via praying, having a child theme by going to visit tombs, having a child theme by smelling rose, conceiving theme by light, conceiving theme by drinking blood, conceiving theme by folk medicine, having a child theme by fulfilling certain condition. After these extraordinary having a child themes, our study ends with the conclusion of the findings. After the conclusion, sources which we used in our study are located in the bibliography by alphabetical order.

According to our study, it is seen that families who want to have a child make a variety of applications. However except for those common applications, it was focused on the extraordinary applications in our study. Old Turkish beliefs, Islam and traces of events in daily life are seen in those practices, because people experience different events and phenomenia in life and they take different attitudes according to those cases. Thus, different applications in having children arise.

In folk narratives, we can see having children by eating apple, going to visit, smelling rose, listening to experienced people, feasting, feding the hungry, clothing the poor, sleeping around place with apple or under a tree, getting power from light, drinking blood, building mosque or fountain etc. These methods are rituals which people have applied by strong belief and kept alive from past to present. The link with the truth of those applications made in the extraordinary way and the public opinion in connection to these applications are situated in detail in our study.

In folk narratives, we can see that the theme of chidlessness played an important role, the family who had no child couldn't be the real family and they could reach the happiness because of their missing side. Folk narratives that are the projection of the real life assume the role of interpreter of family who have no child and unroll the value of child for the family. In our study, requests, wishes and noteworthy applications of families who can not have children draw attention.

As a result according to information obtained, families without children would like to have children because of the feelings such as subordination in society, inability to have a say, inability to continue name and the lineage, inability to leave legacy, inability to entrust homeland etc. They provide this awareness sometimes by naturally and somestimes by the help of others and they explain their thoughts about wanting to have a child. After achieving this awareness, they have a child with a variety of application by searching. That the child has come to the world in an extraordinary way increases the value and shows that it will take an important part in society in the future. Folk narratives where having child in an extraordinary ways and means was located contain the ideas of Turkish nation about continuing the lineage. On that sense, the importance given the child who provides the continuation is displayed.